

Др Најаца Љ. Деретић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
N.Deretic@pf.uns.ac.rs

КОРЕНИ ПОЛИТИЧКЕ КОРУПЦИЈЕ У СТАРОМ ВЕКУ*

*„По природном праву правично је да
нико не треба да се обогаћи на штећи
и неправди учињеној другоме“¹*

Сажетак: На корупцију се одувек гледало као на посебан вид богаћења, чији је основ забрањен и неморалан. Ошуда би се „пољичка корупција“ могла дефинисати и као неморал повлашћеног слоја људи; као коришћење пољичке моћи у сврху богаћења без правног основа. Неморал повлашћеног слоја је корен свих злоупотреба које се чине у друштву. У стварању штећи већег богаћства, посебно су предњачили они који су били на врху пирамиде власти. Феномен „пољичке корупције“ познају сва друштва, од најстаријих до савремених. У древној месопотамској цивилизацији, узајамност између смиљеног дара и изражене услуге била је устаљени обичај. Тај феномен срећемо и код Перикла, који је сматрао да би пољичке корупције је било мање, уколико би чиновници били адекватно награђени, па стога уводи накнаду за учествовање у државним пословима. Феномен „пољичке корупције“ срећемо и у Цицероновом Риму, где је подмићивање, као вид богаћења, било формално осуђивано, али ипак и раширена појава.

И данас смо сведоци да постоје моћници који испирају на крпењу или изигравању правила која диктира уређено друштво: њихово богаћство је оличено у енормном стварању материјалних ствари, али и у стварању без основа разних привилегија, звања, наредовања у служби. Управо су они ти

---

* Рад је посвећен Пројекту: „Правна традиција и нови правни изазови“ чији је носилац Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

¹ D. 50, 17, 20 (Pomponius libro nono ex viriis lectionibus): *Iure nature aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletioem.*

коџи су учинили да не остӣане мно̄го од римске сенџиенце да је основа свако̄ уређено̄ друџиџва: „џоџиџено живеџи, нико̄га не џовредџиџи и сваком џризнаџи (даџи) оно џџио му џриџада“.²

Кључне речи: *Полиџичка моћ, друџиџвена криза, криза морала, злоуџоџреба овлаџћења, узаџмносџ даривања.*

УВОД

Одавно је речено да је историџа „учитељица живота“, осим што се она не понавља дословно, већ само у неким ниџансама. Током читаве џудске историџе, било је џуди коџи су своју моћ базирали на томе да имају што више робова, домаћих животиња, земљишних парцела, некретнина, пореских обвезника, почасних звања и разних титула, следбеника, коџи ће им помоћи да освоје туђу територију, а посебно да имају што више новца „јер он сва врата отвара“.

У IV веку пре н. е. написана је књига под називом Арџашаџтра (Arthashastra), брахмана Кауџилиџа (савременик Аристотела); неки ауџори је преводе ка „Поука о благостању“. Књига говори о уметности владања масама и између осталог се бави огромним и вечним феноменом корупџиџе. Из редова поменуџе књиге јасно произилази да ко влада мора користити сва средства за постизање сопствених циљева, док строга правила и поштење, важе, барем у основи, само за поданике.³ Макијавели ће то исто рећи много векова касније: „они коџи желе да задобију милост неког владаоца, обично пред њим излазе веома често и поклањају му оно што је њему најдраже ...коње, оружје, тканине проткане златом, драго камење...“⁴ Поменуџи Кауџили указује на проблем доказивања новчане непоштености државног службеника... то је исто као доказати да „колико воде може попити риба коџа слободно плива у води“. ...“Не окусити мед или отров, стављен на језик, подједнако је тешко као и управљати краљевим новцем, а не окусити барем мали део“.⁵

Како је време пролазило, и векови се смењивали, одређени облици богаћења повлашћених слојева су нестајали, али су настајали, развијали се и усавршавали нови појавни облици богаћења. Томе су посебно допринеле друштвено – економске и политичке промене, посебно економска криза али и криза морала коџа је захватала поједина друштва кроз историју. Увек је било носиоца одређене државне и друштвене функције, коџи су зарад свог

² D. 1,1,10,1 – Ulpiani: „*Honeste viveer, alterum non laedere, suum cuique tribuere*“.

³ Карло Алберзо Бриоски, *Краџика исџориџа коруџиџе* (превод Сузана Рукавина), Београд 2007, 23.

⁴ Николо Макијавели, *Владалац*, Београд 1999, 5.

⁵ К. А. Бриоски, 24.

личног богаћења, злоупотребљавали свој положај и тиме наносили штету јавном интересу. Прате их шпекуланти разне врсте, политичари с мало обзира и достојанства, варљиве бирократе, непоуздани и поткупљиви јавни службеници, разни мали и велики финансијски преваранти; које данас зову „контраверзни бизнисмени“.

Као што се догађало у прошлости и данас се друштва разарају због задовољства, луксуза, претераног богаћења оних који су спроводили политичку, финансијску и службеничку врсту моћи. Богаћење без правног основа увек иде уз корупцију, у значењу неправедног присвајања материјалних добара и незаконитих поступака; једном речју у значењу подмићивања.⁶

1. БОГАЋЕЊЕ ПОВЛАШЋЕНИХ СЛОЈЕВА ДРУШТВА У НЕКИМ ДРАЖАВАМА СТАРОГ ВЕКА

1.1 Вавилонско царство

Један до највећих градова древног света био је Вавилон (данашњи Ирак) кога су основали Сумери више од две хиљаде година пре нове ере. Вавилонско царство се данас најчешће спомиње у вези са једним од својих царева – Хамурабијем (1792-1750 пре н.е.), који је остао забележен у историји као способан владар који је, освојивши многе народе у окружењу, успео да обнови старо Вавилонско царство у коме доминира општи привредни напредак. Желећи да и правно уреди своје царство, Хамураби је донео законик који представља најпознатији законик древне Месопотамије и један од најпотпунијих правних извора старог века у целини.

Организација државне власти у Вавилону била је уређена тако да владар (*лузал*) контролише целокупну управну, судску и законодавну власт, преко посебног високог службеника (*ишаку*). Владар свој мандат извучи из

⁶ „Мито“ у значењу надокнаде за задовољење неког легитимног интереса, је реч која није новијег датума. Нажалост, то је једна универзална појава јер је познају сва друштва, од најстаријих до савремених. Тако да се корупција чини природном, нормалном, чак она има и посебан назив: у древном Египту то је „*fega*“, у Месопотамији то је „*tatu*“, у Библији то је „*šohadh*“, код Грка то је „*doron*“, а код Римљана то је „*munus*“. Код нас је из немачког језика преузета реч „*schmier*“ (од *schmiere*, маст, мазиво, уље), из чега произилази назив који одговара речи „мито“: *Schmiergeld* (дословно „злато за подмазивање“). И доиста у и најстаријим данима људске историје, као и данас, „подмазивање точкова“ било је раширена појава; у неким случајевима се чак сматрало оправданим. Реч „мито“ схваћена у данашњем смислу може се наћи већ у Цингарелијевом речнику из 1923, али трагови обичаја исплаћивања своте посреднику за неки посао одређених размера, и то сасвим нелегално, били су присутни пре много векова (у шеснаестом веку Бекарија је говорио о „такси за општу корист“. Код Макијавелија срећемо називе као што су: „сплеткарош, мућкарош, смутљивац, пословни човек“.

воље бога – заштитника (бог Шамаш); цар је његов изасланик на земљи. Најважнији државни чиновник уз владара је управник двора (*нубанда*). Поред централних органа у градовима и општинама, постојали су и локални органи власти на челу са управницима локалних територијалних јединица.⁷

Општи привредни напредак у време Хамурабија је у знаку развијених трговинских и пословних односа. То је погодовало настанку негативних понашања људи. Пророк Јеремија у Постању овако описује пропаст Вавилона: „Богати су тлачили сиромашне и ставили их на милост моћника. У граду је владало угњетавање и примао се мито. Свакога дана су, безумно, један другоме крали имовину... Богати су узрок економске неправде; уместо да штите сиромашне, као што то Бог очекује, они се за њихов рачун богате“.⁸

Као један од органа коме нису страна девијантна понашања, по Хамурабијевом законнику је суд. У одредби о раду суда у чл. 5, Хамураби је желећи да предупреди осино понашање моћника, прописао да је сваки судија који би променио већ „донесену и досуђену“ пресуду, тј. који би поништио своју пресуду, кажњаван, тако што је осуђиван на дванаестоструку казну од оне коју је претходно одредио; стизала га је и казна јавног удаљавања са судијске функције.

С обзиром на то да је у древној месопотамијској цивилизацији, узајамност између смишљеног дара и тражене услуге била устаљени обичај, у теорији постоји дилема око тога, да ли се казна односила на неизвршење пресуде или на то што је судија променио своју пресуду јер је примио неку материјалну сатисфакцију. Могао се судија и осудити што није прихватио понуђени дар. Да је узајамно даривање за неки посао био обичај, говори стих из једне сачуване химне Богу сунца Шамашу: „*Ономе ко добије њонуду и исквари је, одмах ћу њиредити казну*“; при томе реч „тату“ која се користи у тексту означава уопште и понуду (дар) подређених.⁹

У Вавилону су спорове судиле судије аматери али и професионалне владаре судије. Судије аматери су били државни чиновници који су бирани су из редова управних органа. Они су обављали судијску функцију у „име владара који је врховни судија“.¹⁰ Судски поступак је по правили покретала оштећена странка; могао је судски поступак да покрене и државни орган уколико је оштећена државна имовина. Хамурабијев законик је иначе познат по бруталном кажњавању уопште (одсецање језика због увреде, одсецање руке због ударања родитеља...), а посебно су смртне казне брутално

---

⁷ Локални органи власти су били одговорни за војне послове, прикупљање пореза, одржавање иригационих система, одвијање привредног живота на свом подручју.

⁸ *Библија* (превод Лујо Бакотић), Београд 2005, 786.

⁹ К. А. Бриоски, 27.

¹⁰ Сима Аврамовић, Војислав Станимировић, *Ујоредна њравана ѡрадиција*, Београд 2007, 80.

извршаване: бацањем завезаног човека у воду, спаљивањем, набијањем на колац, черечењем помоћу животиља.

Државни чиновници су кажњавани једино за два деликта против службене дужности. Први деликт је чинио локални функционер који би злоупотребио свој положај (прими новац или неку другу врсту надокнаде) па ослободи „илку-борца“ војне службе и други деликт који такође чини локални службеник, тако што злоупотреби свој положај па одузме поклон „илку“ војнику, који му је дао владар.¹¹ Тај поступак се третирао као крађа која се строго кажњавала како би се предупредила таква понашања. Тако је у чл. 6. било прописано да „Ако помоћник трговца узме новац и на суду то пориче, оштећени трговац треба да пред богом и сведоцима докаже да је помоћник узео новац, и помоћник ће му троструко дати новац који је узео“...

Хамурабијев законик регулише и послове нестручног грађења па је несавесни грађевинар који је у жељи да што јефтиније и брже изгради неком зграду, и обогати се на лак начин, а онда неко од тих станара погине јер се зграда срушила, кажњаван одмаздом.

Строгост Хамурабијевог закона између осталог се може видети и из чл. 25 – ако у пожару који је избио у суседовој кући, други сусед притекне и почне да гаси ватру, али се полакоми и хоће да узме неку ствар из запаљене куће, кажњаван је тако што је бацан у исту ватру коју је пошао да гаси...У Законнику је евидентна правна неједнакост код изрицања санкција; казна је зависила од тога ко је жртва: угледан и богат или сиромашан човек.¹²

1.2. Грчка

Грчка је постала главна трговачка сила у Средоземљу, захваљујући првенствено свом географском положају (Егејско море са пуно острва, која нису била на великој удаљености).¹³ Још једна околност је допринела успону Грчке;

¹¹ У теорији је опште прихваћено да је *Илку њосед* назив за посед који је додељивао војницима (а можда и чиновницима) за вршење војне службе, у време док ту службу обављају. Није био наследан, али би син илку сопственика, имање преузимао после смрти оца, уколико настави да обавља исте дужности.

¹² Друштвену структуру Вавилона је обележила подела људи на слободне и робове. Слободни људи, којих је бројчано више, били су подељени на неколико категорија. Највиши друштвени слој чинили су свештеници и државни чиновници, који су располагали крупним земљишним поседима; они најбогатији међу њима имали су и посебно име – *дамкари* (банкари). У угледније људе убрајали су се и *авилуми* (богати сељаци, трговци, занатлије и војници). У слободне су се убрајали и „мушкени“ и њих је чинио најшири слој сиромашних, слободних сељака. Робови су се звали „вардуми“ и њихов положај је био много повољнији од положаја робова у Грчкој и Риму. Има документа који говоре о томе да су се поједини робови толоко обогатили, да су постајали партнери својих власника или да су откупљивали своју слободу. Наведено према: С. Аврамовић, В. Станимировић, 65.

¹³ Грци су са тих острва трговали са својим суседима, а то су били: житељи Фригије, Пафлагоније, Лидије, Киликије, Мизије, Кападокије – на подручју данашње Турске; Вавилонци

Грци су учили стране језике што ће им омогућити лакше трговање, као и преузимање идеја и знања других народа, које су даље разрађивали.¹⁴ Данас се ова навика коју су практиковали Грци, различито квалификује: од тога да су „Грчки трговци први крадљивци интелектуалне својине“, до тога да су Грци „интелектуално чудо.“¹⁵ Иако би данас добили епитет актера богаћење на рачун других, мора се похвалити покушај мислећих Грка да рационално објасне појаве које су опажали, што је тада то доиста било чудо.

Први период у развоју грчког друштва, познатији као Хомерово доба, описује се у еповима као друштво које се налази на граници између варварства и цивилизације. И у том најудаљенијем периоду грчке историје друштвом управља базилеус, а помажу му: веће старешина (буле) и скупштина (агора). Мада је базилеус првенствено врховни војсковођа свог племена, он је врховни свештеник и судија; између осталог одлучује о расподели плена као и о евентуалним сукобима међу саплеменицима поводом тога, али и поводом обичних сукоба између различитих родова и братстава унутар његовог племена.

Да корени богаћење без правног основа досежу до најранијих дана античке Грчке, сведоче нам песници и филозофи. И док Хомеров савременик – Хесиод у свом делу *Послови и век* (*Erga kai Hemera*) велича време у коме људе није покретала „срамна жеља за зарадом“, већ је постојало опште благостање, дотле песник и филозоф Ксенофан говори да „све срамоте и прекоре, крађе и прељубе и међусобне обмане које постоје међу људима приписује боговима“; у томе га подржава и Хомер који у свом епу Одисеја управо одсликава лик Одисеја, потомка Хермеса, бога преваре и обмане ...¹⁶

У време Хомера, већ увелико расте моћ родовске властеле која полако преузима власт у своје руке. Посебно у томе предњачи Савет родовских старешина, који су себи присвојили готово цело земљиште. Развојем заната, трговине и морепловства, градови и људи у њима постају све богатији и из њих ће се изнедрити робовласничка плутократија, поред већ постојећег бо-

---

у данашњем Ираку; Феничани и Јевреји на простору данашњег Либана и Израела; Египћани у Африци, Скити уз обалу Црног мора.

¹⁴ Лакшем учењу страних језика допринело је првенствено преузимање самогласника од Феничана. Познато је да су Грци почетком VI века пре н.е., од Египћана научили све оно што су они знали о недорађеном систему мера да би сто година касније биле изучаване аритметичке и геометријске прогресије, планиметрија; у неколико наредних векова Грци су увелико развили стереометрију и сферну геометрију; проучавали су пресек купе. Од Вавилонца су Грци научили да се одређене појаве на небу јављају циклично и да се захваљујући томе могу предвидети; да се земља окреће у слободном простору...

¹⁵ John Benet, *Greek Philosophy*, London: Macmillan, 1914, 9.

¹⁶ Уопште узевши, у теорији скоро да постоји општа сагласност да су Хомер и Хесиод разоткрили праву природу грчких богова: они су прељубници, убице, лопови, лажови, преваранти, створења пуна зависти, љубоморе и осветољубивости... Вид.: Хомер, *Илијада*, књ. XXI, редови: 383, 400, 424. Хесиод, *Теоџонија*, 166, 736.

гатог слоја људи који су се звали еупатриди.¹⁷ Грчка је у каснијим вековима (у класичном грчком периоду) доживела многе реформе свог друштва које ће довести до промена у државном уређењу. Те промене ће се боље „примити“ у Атини него у Спарти, које су биле носиоци грчке политике више од четири стотине година.

1.2.1 *Спарта*

Спарта је до краја остала упућена сама на себе и тиме стагнирала у свом развоју за Атином. Током свог постојања, Спарта је задржала аристократски карактер власти који је био потпуно обезбеђен тиме што су кључни органи власти – два краља, скупштина (апела), герузија (веће старца) и пет ефора, бирани из редова најугледнијих породица. И поред аристократског карактера власти (који се огледао у владању мањине „изабраних“ у име већине), ефори (надзорници) контролишу краљеве, али и остале функционере, па и све грађане. Они врше општи надзор над дисциплином и моралом. Под руководством ефора радила је једна врста тајне полиције (*криптеја*) коју су чинили млађи људи, обучени и да убију ради остављања својих задатака.¹⁸ Током трајања мандата за свој рад ефори нису никоме одговарали; тек након истека мандата (годину дана) подносили су неку врсту извештаја новоизабраним ефорима о свом протеклом раду.¹⁹

Спартанци су живећи у затвореној, примитивној, изолованој средини, и те како држали то тога да поступају у свим сегментима свог живота „морално“ и „праведно“. Спартанци су се, понашали „спартански“ и приватно и јавно. За спартанског војсковођу Каликрата који је јуначки погинуо у битки, каже се да је једном, у великој новчаној стисци за себе и своју војску, хладно одбио понуду од педесет хиљада мина у замену за неку услугу: „*Не њрода-јем се за нејраведну сџвар*“. Клеандар, један од његових заповедника му је рекао: „*Да сам Каликрај, њрихвајшио бих?*“. „*И ја бих њрихвајшио*“, узвратио му је војсковођа, „*да сам Клеандер*“. Лик војсковође Каликрата је одсликавао праву природу спартанских војсковођа којима су част и углед били на првом месту и који су били спремни да за своју државу погину у сваком тренутку.²⁰

Вечита дилема „морално“ или „праведно“, полако је нагризала и спартанско друштво. Од идеје да је сваком правом Спартанцу најбитнија држава

¹⁷ Плутарх, *Аџински државници*, Београд 1950, 236.

¹⁸ О. Станојевић, *Историја ѡлијичких и ѡравних инстџиуција*, Београд 1988, 100.

¹⁹ С. Аврамовић, *Правна историја сџароџ века*, Београд 1993, 109.

²⁰ Плутарх нас у наведеном делу, на страни 86 упознаје са последњим тренуцима спартанског јунака Каликрата. Погођен стрелом, умирући изговара: „*Не жалим своју смрџ, јер сам од своје куће и доџао да ѡџинем, али жалим џџо морам умрети, а нисам своје руке ни ѡдиџао*“.

и да је њој све подређено, одн. да су јавни интереси битнији од приватних интереса, скоро да ништа није остало, развитком приватне својине. Нагло богаћење појединаца (које увек иде уз незаконите начине, корупцију), потпуно је „нарушило некадашњу једнакост Спартанаца и ослабило колективистичке стеге и обзире; када је преовладала љубав према новцу, коју Аристотел назива „филохрематија“, ослабила је и спартанска моћ.²¹

1.2.2 Атина

Атинска држава се дуго стварала (од IX до VII века пре н.е.) и у свом развоју је прошла кроз неколико етапа. Први период њеног развитка у знаку је аристократске републике са елементима родовског уређења и аристократске власти, који су се дуго задржали. Грчко друштво је током VII и VI века пре н.е. у фази разграђивања остатака родовског уређења. Уклањањем старих родовских органа власти, ударени су темељи демократског уређења; Атина више није аристократска већ демократска република. Томе су допринеле првенствено реформе које су спровели: Дракон, Солон, Клистен, Перикле.²² Главни демократски органи постају: народна скупштина (еклезија), веће (буле) и врховни поротни суд (хелилеја). Укореењено схватање да је атинска политичка демократија најсавршенији облик демократског државног уређења, није опште прихваћено у теорији; то ипак није демократија свих грађана Атине, већ само одабраних: „слободних, пунолетних и пуноправних грађана“.

У недостатку правних извора који би недвосмислено указивали каква је била судбина богаћења повлашћеног слоја људи у атинском друштву, морамо се ослонити на оне ванправне, посредне говорне изворе: трагедије, комедије, судске говоре, списе филозофа, беседника и историчара...

Анализирајући Солон који је изабран за архонта 594. године пре н.е.²³ спознаћемо његов посебан допринос коренитим променама у атинском друштву.

---

²¹ Нав. према: С. Аврамовић С, В. Станимировић, 96.

²² Солон је укинио дужничко ропство за атинске грађане (*seisachteia*); уместо племенске поделе становништва, разврстава грађане према богатству у четири класе (према висини прихода). Наредном реформом коју је учинио Клистен, становништво се дели према томе где живе, а не према свом пореклу, на 10 фила, где је основна ћелија – *дема*, на челу са *демархом*. Она води спискове грађана и њихове имовине, при чему степен њиховог богатства уопште не утиче на њихов статус пуноправних грађана Атине. За време Клистен, односно за почетак V века пре н.е. везује се и установа „*осџиракизам*“ као мера која је стизала сувише популарне политичаре, који су означавани као „опасни по демократију“. Завршавали тако што су бивали прогнани десет година; при томе нису били новчано кажњавани нити им је била конфискована имовина.

²³ До средине VIII века Атином су владали наследни *базилеуси* – краљеви. Са слабљењем улоге краља, јача чиновнички апарат и настаје посебан државни орган – *девей архонџа еџонима* (којима се поверавају судски и управни послови). Бирају се на годину дана са задатком да обављају нагомилане државне послове. Од бивших архоната, створено је временом

Сматран је једним од седморице грчких мудраца.²⁴ Давао је предност разуму, а не страсти. Његово гесло је било „ништа претерано“. Забрањивши предавање у ропство атинског грађанина који не врати позајмљени новац, ставио је тачку на већ увелико одомаћену праксу којој су прибегавали имућни Атињани – да се богате на лак начин, на туђој невољи. Они су наима, сиромашне сељаке и њихову породицу и потомство, ако им не би вратили позајмљени новац, претварали у робове. Поробљене породице су могле да буду раздвојене и продате одвојено господарима у далеким земљама. Богати Атињани су се толико осилили да су и имућним трговцима ускраћивали сваку врсту учешћа у управљању државом; само су имућни имали повластицу да управљали оружаним снагама и судовима.

Солон је донео је закон који није допуштао богаћење на туђој невољи, а то су биле позајмице које угрожавају безбедност грађана и тиме ослободио мушкарце и њихове породице дужничког ропства због невраћања дугова. Придржавајући се свог животног принципа „ништа претерано“, односно „златне средине“, није одузео земљу богатацима али је сиромашнима дао политичку моћ и тиме им омогућио да се заштите од угњетавања. Установио је четири сталежа према имовном стању, а не према пореклу.²⁵ Сталежи су опорезовани према приходу. Солон је први увео прогресивно опорезивање. Тако су припадници четвртог сталежа – *ипејти*, били ослобођени пореза. Трећи сталеж је плаћао основни порез; други – двоструки износ основног пореза; припадници првог разреда плаћали су 2,4 пута увећан износ основног пореза.

У имућне људи у време Солона убрајани су: аристократе, богати трговци и занатлије. Имовински критеријум је био пресудан за учествовање у јавном послу. Припадници најнижег реда, *ипејти*, нису могли да обављају јавну службу, али су били чланови *еклезеје* и *хелиеја*.²⁶ Хелиеја (Врховни поротни суд) није имала сталне чланове, већ су они жребом бирани међу окупљеним грађанима (на брежуљку Ареопаг). Поротници (њих 500) су бирани у освит дана и пресуду су морали да донесу истог дана када је и започето суђење.

посебно саветодавно тело које се звало *ареопаг* са задатком да суди за све врсте убиства, а посебно за убиство слободног Атињанина са предумишљајем, да суди за покушаје „завођења тираније“.

²⁴ Остало шесторо најмудријих грчких мудраца тога доба сматрани су: Бијант из Пријене, Хилон из Спарте, Перијандар из Коринта, Питак из Митилене и Талес из Милета.

²⁵ Сталежи су имали посебна имена: *ипејти* са приходом од 750 или више бушела жита; *хипејти* – чија се вредност кретала између 450-749 бушела; *зевџипти* – са приходом од 300- 449 бушела; *ипејти* – са приходима мањим од ова наведена три.

²⁶ Еклезија је била скупштина свих грађана. Атина је на свом врхунцу имала 25.000 грађана с правом гласа. Законик је за доношење важних одлука предвиђао кворум од најмање 6000, ми би данас рекли, посланика. Хелиеја је тело у чијем је саставу било 6000 поротника и њима се подносила тужба против одлуке било ког припадника извршне власти; доносила је и пресуде и по жалбама на одлуке врховног суда.

Тиме се хтело да се предупреди пристрасност поротника, тј. да се „намести“ порота, јер су пресуде доношене већином гласова. И поред тога, посредни говорни извори упућују нас на чињеницу да је суд предњачио у коруптивној делатности у Атини. Околност да су се поротници бирали коцком, данас намеће сумњу у њихову објективност; указује се да су ту била могућа разна мешетарења јер поротници имају добру прилику да продају свој глас и да се тако обогате (по неморалном основу). Забринут за атинску породицу, која је и те како осећала кризу у друштву, Солон је забранио мираз. Сматрао је да је боље и честитије, за рад општег добра, да се брак не склапа због новца, већ због узајамне љубави супружника који ће рађати децу.²⁷ Ко би супротно учинио, сматрало се да се обогатио по неморалном основу.

Неки грађани (у првом реду његови пријатељи: Кнонон, Клеони и Хи-поник) су покушали да изиграју Солонов законик од самог почетка. Солон је наиме, тим својим „пријатељима“ поверио да ће донети законе којима неће одузети земљу богаташима и да ће укинути дугове. У жељи да се преко ноћи обогате, наведени пријатељи су одмах позајмили велике своте новца. Када је објављен закон о брисању свих дугова, они су одбили да врате позајмљени новац. Тако је настала најбогатија тројка у Атини тога доба.²⁸

У другој половини V века, захваљујући Периклу и његовим реформама, Атина доживљава и највећи степен демократизације државног апарата. Законодавна власт је припала еклезији, савету 500 (були) је припала извршна власт, а хелилеји (скупштини) судска власт. Био је суров према онима који су поступали тако да умање његову моћ, јер је он био „највећи и најмоћнији“. Тако је наложио да се убије његов пријатељ, демагог Ефијалт; замерено му је што је при полагању чиновничких рачуна и при гоњењу свих који су народу чинили неправду, био страх и трепет.²⁹

У време Перикла у Атини је постојала потпуна директна демократија и све већа укљученост сиромашних слојева у политичке активности. Народну скупштину (Еклезију) су чинили сви пуноправни, слободни атински грађани старији од 20 година, независно од имовног стања. Како је за кворум морало бити присутно 6000 грађана, од V века дневницама је стимулисано присуствовање скупштинским заседањима. Вероватно да је сматрао да ће на тај начин предупредити поткупљивост чланова скупштине. Накнаде за учествовање у државним пословима које је увео Перикле имале су за последицу да је до тада штедљив народ постао расипан и разуздан.³⁰ Скупштина се састајала у почетку четири пута месечно, а касније једном месечно. Једном годишње на скупштини се тајним гласањем одлучивало о „часном прогонству“

---

²⁷ Плутарх, *Солон*, XIX, 1.

²⁸ Плутарх, *Солон*, XV, 6.

²⁹ Плутарх, *Славни ликови античке*, Нови Сад 1978, 61.

³⁰ Плутарх, 59.

(остракизам); грађанин који је постао исувише утицајан и са ауторитетом, да не би довео у опасност демократију – привремено би био удаљен из државе на 10 година.³¹

По сведочењу Плутарха у време Перикла „да би грађани били заштићени од самовоље чиновника, у главној народној скупштини сваке пританије,³² било је на дневном реду и питање да ли чиновници савесно врше своју службу. За кога би гласање у случају приговора испало неповољно, тај би био суспендован и позиван на суд. Осим тога, сваки чиновник је после обављене службе полагао рачун за свој рад, нарочито за новац којим је управљао. Рачун су од чиновника примали и износили „логисти“, тј. рачунари, којих је било десет. После завршене службе ниједан чиновник није смео отићи из земље, ни пристати да га ко усини, ни по вољи располагати својим имањем, на пример, продати га, или преписти коме, док није положио рачун за свој рад“.³³ Да би још више заштитио грађане од самовоље чиновника, Перикле им даје на располагање – *ἔραφε ἰαρανομον*, једну врсту „тужбе о закону“ коју је могао да подигне сваки атински грађанин пред хелилејом, како би доказао да се чиновник обогатио, јер је примио мито или се обогатио на начин да је проневерио или украо државне фондове.³⁴

Непријатељи Солонових начела и институција окупали су се око Платона.³⁵ На обликовање Платоновог начина размишљања, између осталог, имало је великог утицаја, дружење са вољеним учитељем Сократом (469-399. пре н.е.). По угледу на Сократа и Платон истиче да људи морају да схвате суштину тога, шта је добро и шта је праведно, да би били добри грађани и гласали за праведне законе.³⁶ Отуда и његова вечита дилема: „*Да ли је могуће*

³¹ С. Аврамовић, В. Станимировић, 110.

³² „Пританија“ је извршни одбор Већа од пет стотина. Чинили су га већници, њих педесет, из појединих фила, наизменично по једну десетину године. Имали су своје посебно место окупљања на тргу где заједно и ручају. Њима се доносе све вести и предају сви предлози. Они одређују дневни реда за седнице Већа и за народну скупштину.

³³ Плутарх, 269.

³⁴ Наведену тужбу је могао подићи сваки грађанин пред хелилејом још у једном случају: како би доказао да предлог закона или већ донети закон није у складу са постојећим правом Атине. Перикле је увео ову посебну „тужбу против закона“ (*graphe paranomon*) како би се онемогућила лакомислена и неоснована интервенција у законодавству. Предлагачи закона су морали добро да размисле да ли је њихов предлог закона или сам закон који је донет на основу њиховог предлога, легалан. Предлагач новог закона који није успео да убеди бар половину поротника да гласају за његов предлог, кажњаван је најчешће новчаном казном, а његов предлог или закон био би поништен. Уколико би три пута починио исту грешку, губио је бирачка права.

³⁵ Рођен је 427. године пре н.е. у Атини а умро је 347. године пре н.е. Мало је познато да је Платоново право име Аристокле, што значи „истакнут и славан“. Платон је надимак и значи „широк“. Основао је универзитет, Академију, која је постојала 900 година... Нав. према: Филип Џајгентес, *Моћ и њохлаја* (превод Мила Матијашевић), Београд 2003, 36.

³⁶ Ф. Џајгентес, 39

владаџи, а не чиниџи неџравде и не изазиваџи незадовољсџтво народа“.³⁷ Трагајуџи за исправним начином живљења, Платон овако говори о свом политичком искуству: „Када сам био млад мислио сам да ћу се одмах укључиџи у њолиџички живоџи... Када сам увидео џолика џочињена недеља, џову-као сам се од џадаџњих беда... Но џосле се дођодило да су неки моћници на суд довели (нашеђа) џријаџиџеља Сокраџи, осудили џа и убили. Шџо сам виџе џроучавао све џо, чинило ми се да ћу све џеже усџеџи џоџињено уџрављаџи државним џословима. Закони и обичаџи су се све виџе кварили, џолико да сам на крају осџао оџамућен. Схваџио сам џада да су сви џрадови лоџе воћени...и да се нараџијаџи џуди никада неће моћи ослободиџи џиџх недаћа, све док џолиџичку власџ не добију филозофи“.³⁸

Познато Платоново дело *Држава* говори управо о томе, како треба да изгледа савршена држава. Друштво такве државе треба да чине три сталежа: златни, сребрни и бронзани. Наравно, владају они који су на врху, златни или чувари; они имају потпуну власт над свим осталим сталежима; они се старају о очувању чисте расе па је под њиховим надзором и рађање деце чији су родитељи само најбољи мушкарци и најбоље жене; деца подређених и потомци најбољих који су роћени са неком маном, тајно се уклањају“.³⁹ Колико је Платон био опседнут моћним и богатим џудима (из чега би се могло закључити да је и сам томе тежио) говори његово залагање за апсолутистичку власт аутократских владара. „Најважније од свих начела је да нико, било муџкарац или жена, не сме да осџане без воће. Ни човеков ум не сме да навикне на самосџално делање, ниџи из ревности, ниџи из обесџи, већ у случају раџа као и усред мира, човек мора да уџери џођлед ка свом вођи и верно да џа следи...“⁴⁰

У време Платона и Аристотела атинска држава увелико преживљава дубоку кризу, а њена демократија се у многоне изопачила.⁴¹ Платон и његов најпознатији ученик Аристотел су указивали на проблем олигархије. Платон је критиковао демократију у Атини; посебно је био против такве демократије коју је његов учитељ платио главом.⁴² По његовом схватању само је један кључни разлог за пропаст Атине. А то је грамзивост; новац је корен

³⁷ Платон, *Аџолођија*, 42.

³⁸ Нав. према: К.А. Бриоски, 33.

³⁹ Платон, *Држава*, 459е.

⁴⁰ Karl Raumund Popper, *The Open Society and Its Enemies*, Prinстон, Prinстон University Press, 1966, vol.2, 7.

⁴¹ С. Аврамовић, В. Станимировић, 111-112.

⁴² Познато је да је Сократ завршио тако што је изведен пред суд због оптужби да вређа богове и да вари омладину. Погубили су га обични грађани обновљене атинске демократије. Узето му је за зло што су многи његови ученици допринели збацивању атинске демократије приликом покушаја да се освоји Сиракуза и Сицилија; из те авантуре Атина је изашла као губитник, а његови ученици су починили страшна убиства.

сваког зла.⁴³ Платон је тврдио да државу треба да воде мудраци-филозофи, а не да најважније одлуке за живот полиса доноси демос, на који он гледа као на гомилу, светину, чији сам назив говори све (*ochlos* – „олош“).

Ни Аристотел нема добро мишљење о атинској демократији. Да би описао њену природу, упоређује је са обичним домаћинством и приликама у њему, па сликовито каже: „*демократија се најчешће среће у оним кућама где уочише не постоји глава породице, домаћин (јер су сви једнаки) и у оним кућама где где је домаћин слабић, ња свако ради оно што му се свиђа*“.⁴⁴

За разлику од свог учитеља, Аристотел је наклоњен обичном, просечном човеку (храбром ратнику, честитом и трезвеном родољубу).⁴⁵ У својој најпотпунијој и најсвестранијој студији о политичким приликама у Грчкој у IV веку пре н.е.⁴⁶ у делу *Политика*, Аристотел упозорава да „су сиромашни људи, у систему судске или извршне власти, због сиромаштва, и поткупљивији“.⁴⁷ По Аристотелу „добар се може бити на један анчин, а на много начина рђав“.⁴⁸

Аристотел је као и његов учитељ Платон слагласан да је општи интерес морао увек имати предност над посебним и да економија није била крајњи циљ, иначе би се дух и град корумпирани; обојица се залажу за укидање приватне својине јер је она несумњиви извор корупције.⁴⁹ Од V века пре н.е. уводе се ограничења приватне својине кроз разне облике заложних уговора, али и кроз ограничења која је наметала заједница јер се сматрало да својина не припада само власнику већ и заједници. Богатим грађанима који су се бахато понашали према својој имовини и исту расипали, заједница је могла конфисковати имовину; власник маслињака није смео да посече стабљике маслина јер је она тада била стратешки производ; сваки богати грађанин је морао да обави „литургију“, обавезу у корист државе, тј. да део својих прихода даје заједници.

Да богати имају прилично привилегија, јасно је из Аристотелове реченице: „*да су неки људи по природи слободни, а други су робови; а њима ројство припада као што им и одговара. Роб нема способност размишљања*“.⁵⁰ Говорећи о етичким врлинама, којих по њему има 14,⁵¹ оне које сувише има,

⁴³ Платон, *Држава*, 416-417.

⁴⁴ Аристотел, *Никоманова етика*, превод: М. Ђурић, Београд 1958, 1161 б.

⁴⁵ *Ибид.*, XI.

⁴⁶ Михаил Ростовцев, *Историја старог света*, Београд 2004, 169.

⁴⁷ Аристотел, *Политика* (превод Љиљана Станојевић, Црепајац), Београд 1976, 1270 б.

⁴⁸ Аристотел, *Никоманова Етика*, 1106 а 26.- 1106 б 35.

⁴⁹ К. А. Бриоски, 33. Код Аристотела срећемо дефиницију приватне својине у значењу користити и располагати својом ствари, што се поклапа са римским поимањем својине.

⁵⁰ Аристотел, *Политика*, 1252а -1260а.

⁵¹ Аристотел је анализирао 14 врлина: храброст, умереност, дарезљивост, племенитост, понос, образ, благост, угодљивост, правост (скромност), опходљивост, стидљивост,

одузима се толико колико износи штета или губитак онога ко је претрпео штету.⁵²

Као што Платон има радикално другачије мишљење о управљању друштвом од Солоновог, тако и његов ученик Аристотел се, у много чему се разликује од свог учитеља. Између осталог, није био за Платонову идеју да државом треба да управљају филозофи, већ нека врста мешовите владе. Аристотел је у делу *Никоманова еџика* (*Ta Ethika*), првој сачуваној студији из области хеленске етике, дефинисао господара (деспота) као владара који следи властиту корист у склопу тиранског, олигаргијског или демократског система; на неки начин добро мора бити себично, „јер чинећи лепа дела користиће себи, а биће на корист и другима“.⁵³ Сходно томе и богађење без правног основа или по неморалном основу и не би требало да буде неки велики проблем, уколико и друга страна има од тога користи.

Чињеницу да у атинској држави има пуно оних који су се богатали на туђ рачун, Демостен је искусио на сопсвеној кожи. У зрелим годинама се упустио у парницу против својих старатеља који су му отели имовину наслеђену од оца. При томе су покушали свакојаким одлагањима и понављањима парнице, да сачувају отето; Демостен је на крају успео да добије спор, али није могао да спасе ни најмањи део очинске имовине.⁵⁴ Он је и иначе био активни учесник многих спорова, било у улози тужиоца, било у улози туженог.⁵⁵ То што је на почетку своје каријере био писац судских говора и те како ће му помоћи када се буде нашао у улози тужиоца против грамзивих старатеља који су га након очеве смрти оставили без имовине, што проневерама што немарношћу. Писање судских говора помоћи ће му и када се буде нашао у улози туженог када је био оптужен да је присвојио део новца који је Александров ризничар склонио на Акропољу.⁵⁶ Своју непоткупљивост није могао доказати, па да га не би стигла казна, био је приморан да побегне

негодовање, правичност, пријатељство. Свако од ових врлина има свој недостатак и своју претераност. Тако је „храброст“ права средина између „плашљивости“, као недостатка и „претеране смелости“, као претераности; „дарежљивост“ је права средина између „шкртости“, као недостатка и „расипности“, као претераности; врлина „правичности“ је права средина између „стварања неправичности“ као недостатка и „трпљења неправичности“ као претераности... Вид. опширније, М. Ђурић, Аристотел, XXVII-XXIX.

⁵² *Ибид.*, XXXI.

⁵³ К. А. Бриоски, 32.

⁵⁴ Плутарх, *Аџински државници*, Београд 1950, 204.

⁵⁵ О једном спору који је Демостен водио против старца своје сестре и мајке, и из кога откривамо природу власти оца атинске породице или старатеља (кириоса); он је могао између осталог, да одреди будућег мужа како кћерки, тако и жени, не само за живота, већ и унапред, за случај своје смрти Вид.: Н. Деретић, „Конститутивни елементи атинског брака: *enghysis* и *synoikein* у контексту савремених породичних односа“, *Зборник Правноџ факултета*, Косовска Митровица 2016, 329.

⁵⁶ К. А. Бриоски, 31

из Атине. Када се, вратио из прогонства, извршио је самоубиство, оставивши нам у наслеђе једну занимљиву демагошку мисао, која је надживела векове: „*Завидиџе ономе ко се доџуџиџа исквариџи, смеџиџе се ако џио јавно џризна, оџросџиџе ономе ко је ухваџен у злоделу, мрзиџе оноџа који би џа хиџео оџиџужџиџи*“.⁵⁷

У атинској држави је за финансијске преступе против државе, као и за злоупотребу у коришћењу политичких права – изрицана казна *аџиџмиџе* – губитак части; било као самостална казна или заједно са имовинском казном. У најстаријем периоду лице коме је иречена казна атимије, „стављано је ван закона“; могао га је свако некажњено убити, малтретирати или му одузети живот. Од V. века пре н.е. атимија повлачи губитак грађанске привилегије да се учествује у јавном животу (забрана обављања свих јавних функција, забрана обраћања скупштини и суду, забрана уласка у храмове, забрана учешћа на религијским светковинама...).⁵⁸

Атинско кривично право познаје нека специфична кривича дела као на пример дело са називом „*хиџрис*“. Чинила су га лица која злоупотребом своје политичке моћи и богаства, својим осيونим и обесним понашањем, шиканирају друге (извргавају их руглу, физички их малтретирају, чак их и лишавају живота, одузимају им имовину и привилегије) без правног основа.

Поред судских говора, списа филозофа, беседника и историчара, о великом утицају власти на богаћење људи, говоре нам и други ванправни извори као што су трагедије и комедије. У грчкој трагедији и комедији, тема искварености и, шире гледано, односа према богатству, независно о његовом могућем пореклу, често се понавља и од средишње је важности. Тако Софокле у трагедији *Краљ Лир (Oedipus Tyrannos)* пише: „*Ој блаџо, власџи, над вешџиџином вешџиџино. У живоџу овом џуном мржње, колика џрема вама зависџи џаји се...сџиари џриџаџељ у џиџаји се џуџа, зџаџиџи жели ме. Овакџа врача (...)* џиџо види једино у добиџиџку своме...“⁵⁹

Када је реч о комедији, лик Пафлагонија, протагонисте Аристофанове комедије *Виџезови (Hippis)*, одсликава карактер човека корумпиране власти. Народ га напада: „*Зликовче*“, оптужују га „*имаџи џуну коџшару, џледаџ колико сџвари, до врха. Какав си леџ колач себи одвоџио. А мени ниси одрезао ни комадиџ. Дакле, џреварио си ме, крадуџи. А ја сам џи џриносио дарове*.“ А Пафлагоније одговара збуњено; „*Крао сам за добро државе*“.⁶⁰ Поменута реченица је надживела векове. Тај пример савршено одсликава богаћење политичке елите у свим временима. Свакодневно смо сведоци да и када се, у било ком делу света, процесуира вођа неке политичке странке, јер је умешан

⁵⁷ *Иџид.*, 31.

⁵⁸ Опширније: С. Аврамовиџ, В. Станимировиџ, 124-125

⁵⁹ Нав. према: К. А. Бриоски, 33.

⁶⁰ *Иџид.*, 33.

у скандал у вези са незаконитим финансирањем – брани се користећи аргументе сличне врсте: „*Да, крао сам. Али само за сѣранку*“. Као да ту странку не чине људи – званичници и парламентарци. Као да вође, секретари, благајници, покрајински одборници и парламентарни заступници нису имали, више-мање директну корист од тако честог „система скривеног финансирања странака“.

Колико је атинско друштво било огрезло у корупцији, где се новцем сваки циљ могао постићи, јасно из Плутархове приче. Саветници Филипа II Македонског желећи да одврате свог краља од намере да освоје атинске градове, говорили су му : „*Град који желиш да освојиш је неосвојив*“. На шта је он питао: „*Ма како њо, зар није могуће увести ни златног мађарца?*“. Остало је забележено да је Краљ Филип успео да од Атине преотме контролу над рудницима злата и сребра, и да их експлоатише много више него што су до тада били искоришћени“. ⁶¹ Но упркос томе, кад је на престо ступио Александар Македонски, он није успео да се обогати као његов отац, јер је прикупљено злато из освојених земаља трошио на војничке плате и на потребе одржавања царства.

ЗАКЉУЧАК

Кроз читаву историју људског рода неизбежна последица апсолутне власти је била апсолутна корупција. У прошлости је владар често био похлепан и лакоми политичар, који је за властите посебне интересе користио моћ којом располаже. Своју моћ је стварао на новцу и на чиновничком апарату који му је верно служио. Чиновници су верно служили свог господара, али су свој положај у друштву често користили да приграбе што више богатства и за себе. Платонове речи о „вођи“ описују етику свих диктатора кроз векове, ображених величина, самохвалисаваца убеђених да су изнад осталих и да због тога остали морају слепо да им се поковавају... Атина, на срећу својих грађана није прихватила Платонов савет уређења друштва.

И данас, уместо да се власт схвати као почаст и могућност да се допринесе развоју друштва у целини, поједини носиоци власти (моћници) уз помоћ политичког плурализма и политичких партија, када дођу на власт, неспремни су за суштинске промене. Доносе се закони који се не могу применити или се доносе закони који само ужем кругу људи на власти одговарају (јер им омогућавају да се енормно обогате за кратко време). Тако да суштина савремене демократије коју најбоље одсликава Солонова реченица, „не доноси закон који не можеш да примениш“, постаје мртво слово на папиру. Још је

---

⁶¹ К. А. Бриоски, 35.

Тацит говорио да „у најпоқваренијој држави, највише закона“.⁶² Ми данас имамо законе који се не примењују или један другог суспендују. То иде на душу судству, где се често, о истој ствари доносе различите пресуде.

Да би се стало на пут „политичкој корупцији“ требало би се придржавати Солонове реформе у области опрезивања. Треба опорезовати богате да би сиромашни могли бесплатно да се школују и лече. Још је Солон схватио важност институција за очување демократске власти и слободе. Његове институције и начела, видљиво су утицали на западна демократска друштва, коме и ми тежимо. Правило „један човек, један глас“, владавина закона, а не људи, и изабрано веће, претеча су данашњег парламента. Након што је оба вио посао за који је изабран, Солон се повукао и посветио свом личном животу. Тиме је увео у живот начело опозивости с власти.

По угледу на ефоре (надзорнике) из Спарте који су контролисали краљеве, али и остале функционере, па и све грађане, и наша држава би требала да има посебно тело које ће вршити општи надзор над дисциплином и моралом. Такође, попут праксе из античке Грчке, требало би и данас увести праксу „опозива с власти“ и полагања рачуна након истека мандата; нарочито за новац којим је управљано. Умни људи већ одавно заговарају идеју да се формира посебна комисија која би имала „превентивну, надзорну и истражну функцију“ у складу са законом; оцењивала би рад сваког носиоца политичке власти када сиђе са политичке сцене; да процени његово имовно стање, након завршеног мандата. И да при томе, нико од највише инстанце до најниже, не буде поштеђен. Једино тако ћемо постати земља „у којој корупција није начин живота“ односно где су „сиромашни људи, у систему судске или извршне власти, због сиромаштва, и поткупљивији“, како је Аристотел говорио. Да би се то реализовало треба коначно донети Закон о пореклу имовине. Тај закон је предуслов и услов за успешну борбу против корупције уопште, па и „политичке корупције“. При томе, наравно под „имовином“ се подразумева свака добит, материјална и нематеријална, коју је „неко“ стекао, примио, а да за то није имао основа.

Због примања мита и услуга, и тиме богаћења без правног основа, према идеалној класификацији корумпираних и данас се на челу листе налазе поједини политичари, локални управници, службеници и директори државне управе, царинско-финансијски (порески) службеници, директори банака, доктори и здравствено особље, судије, просветни радници, предузетници, полицијски службеници, разне конулантске куће, деоничарска друштва, пословни људи. Када сви они постану богати, добијају епитет „контраверзни бизнисмени“ јер су разним новачаним трансакцијама и банкарским шпекулацијама успели да се преко ноћи обогате.

⁶² Тацит, *Анали*, 3, 27: „Corruptissima re publicaplurimae leges“.

Нерешено морално питање – чини ли се неправда ако се неко обогати на туђ рачун и да ли је богаћење без правног основа крађа, актуелно је више него икад. Узалуд потреба друштва за редом и правдом, уколико то исто друштво не нађе начина се обрачуна са неморалом моћника. Боље рећи, како натерати институције моћи на моралну одговорност. Између осталог и тако што треба нешто научити из прошлости, па кажљавати само оне који приме мито, од оних који дају мито да им се заврши неки посао. „Тешко је, али не и немогуће, водити апсолутне поштене послове. Истина је да се поштење не подудара с гомилањем великог богатства“, говорила је Мајка Тереза, Индири Ганди.

По сведочењу Плутарха у време Перикла „да би грађани били заштићени од самовоље чиновника, у главној народној скупштини сваке пританије,⁶³ било је на дневном реду и питање да ли чиновници савесно врше своју службу. За кога би гласање у случају приговора испало неповољно био би суспендован и позиван на суд.

---

⁶³ „Пританија“ је извршни одбор Већа од пет стотина. Чинили су га већници, њих педесет, из појединих фила, наизменично по једну десетину године. Имали су своје посебно место окупљања на тргу где заједно и ручају. Њима се доносе све вести и предају сви предлози. Они одређују дневни ред за седнице Већа и за народну скупштину.

Nataša Lj. Deretić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
N.Deretic@pf.uns.ac.rs

Roots of Political Corruption in Ancient History⁶⁴

“It is just according to natural law that no one should get rich on the damage and injustice committed against another.”⁶⁵

Abstract: *Corruption has always been regarded as a special form of enrichment, based on prohibited and unethical grounds. Hence ‘political corruption’ could be defined as the immorality of the powerful; as the use of political power for the purpose of getting rich without any legal basis. Immorality of the powerful is the root of all the abuses that occur in the society. Those who are at the top of the pyramid of power have been particularly prominent in acquiring as large a fortune as possible. The phenomenon of ‘political corruption’ has been known in all societies, from the oldest to modern ones. In the ancient civilization of Mesopotamia, there was an established custom of reciprocity between deliberate gifts and requested services. This phenomenon could be observed with Pericles, who is, among other things, attributed the idea of compensation for participation in state affairs. The phenomenon of ‘political corruption’ is referred to in Cicero’s Rome, where bribery as a form of wealth acquisition without legal basis was formally condemned, but also widespread.*

Even today we can see that there are powerful persons who persist in the violation or circumvention of rules which guide any structured society: their wealth originates from the enormous acquisition of material things, but also the acquisition of various privileges which they are not entitled to, such as titles, promotions, etc. They are the ones who have brought about the demise of the Latin sentence that the basis of any developed society is: “To live an honest life, hurt no one, and grant everyone their due.”⁶⁶

Keywords: *Political power, immorality of the powerful, social crisis, moral crisis, abuse of power, reciprocity of gifts, bribery.*

Датум пријема рада: 14.12.2016.

---

⁶⁴ The paper is part of the project entitled *Theoretical and practical problems of creating and implementing law (the EU and Serbia)* carried out by the Law School of the University of Novi Sad.

⁶⁵ D. 50, 17, 20 (Pomponius libro nono ex viriis lectionibus): *Iure nature aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletioem* .

⁶⁶ D. 1,1,10,1 – Ulpiani: *„Honeste viver, alterum non laedere, suum cuique tribuere“*